

competere non potest. Unde oportet quod ingenitus sumatur negative et non privative. Sed negatio quaedam negat in genere determinato, et haec habet aliquid simile privationi, in quantum ponitur aliquid determinatum generis. Est etiam quaedam negatio extra genus; et haec est absoluta negatio, quia nullum genus determinat.

Dico ergo, quod *ingenitus* si dicat negationem extra genus, tunc convenit omni ei quod est et quod non est ab alio per generationem, sive sit ab aliquo alio sive non, et sive sit creatum sive increatum; et secundum hoc possumus dicere Patrem ingenitum, et Spiritum sanctum, et essentiam divinam, et primas creaturas, quae non exierunt in esse per generationem. Si autem sit negatio in genere, hoc potest esse dupliciter, secundum quod in divinis accipitur: vel in genere divinae naturae; et sic adhuc convenit Patri, Spiritui sancto et essentiae; vel in genere principii in natura divina; et sic non convenit nisi Patri, et tunc erit notio Patris. Principium enim aliquid potest innotescere aut secundum quod aliquid est ab illo, et sic Pater innotescit per generationem et spirationem activam; aut secundum quod non est ab alio, et sic est notio Patris *ingenitus*.

Ad primum ergo dicendum, quod Hieronymus accipit ingenitum, id est non genitum, secundum quod negatio est extra genus; vel in genere divinae naturae, et non in genere principii.

Ad secundum dicendum, quod negatio termini

infiniti non est negatio in aliquo genere determinato, sed tantum in genere entis; et ideo potest dici de omni ente cui non convenit affirmatio: sed negatio quae negat in aliquo genere determinato, non potest dici extra illud genus.

Ad tertium dicendum, quod *ingenitus*, secundum quod convenit tantum Patri, dicitur notionem Patris; et sic non convenit essentiae. Secundum autem quod convenit essentiae et Spiritui sancto, non dicitur aliquam notionem, nec etiam aliquid de absoluto, quia sic etiam conveniret Filio; sed removel notionem quandam, scilicet generationem passivam.

Expositio textus.

Absit autem ut inter Deum Patrem et Deum Filium tale aliquid suspiciatur. Sic enim processio Spiritus Sancti materialis videretur; quia Pater se habet ad generationem ut principium activum, mater autem ut materiale, quia materiam ministrat.

Nescio, scilicet per artem acquisitam; non valeo, per naturalem virtutem vel industriam; non sufficere, per defectum usus vel exercitii.

Omne quod est, aut ingenitum est aut genitum aut factum. Sciendum est, quod istius divisionis membra variantur materiali multiplicatione et non formali; et ideo unum membrum bis repetitur, in quantum duobus convenit, scilicet Patri et Spiritui sancto.

DISTINCTIO XIV.

Quod gemina est processio Spiritus sancti.

Praeterea diligenter adnotandum est, quod gemina est processio Spiritus sancti: aeterna videlicet, quae ineffabilis est, quae a Patre et Filio aeternaliter et sine tempore processit; et temporalis, quae a Patre et Filio ad sanctificandam creaturam, procedit. Et sicut ab aeterno communiter ac simul procedit a Patre et Filio, ita et in tempore communiter et simul ab utroque procedit ad creaturam, non dividitur a Patre in Filium, et a Filio ad creaturam. Unde Augustinus (in 15 lib. de Trinit. cap. 27): « Spiritus sanctus non de Patre procedit in Filium, et de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de utroque procedit; quamvis hoc Filio Patris dederit, ut sicut de se, ita etiam de illo procedat. »

De temporali processione Spiritus sancti specialiter agitur.

De temporali autem processione Beda (in homilia dominicae 4 post Ascensionem in pr.) ita loquitur: « Cum gratia Spiritus sancti datur hominibus, profecto mittitur Spiritus a Patre, mittitur et a Filio; procedit a Patre, procedit et a Filio, quia ejus missio est ipsa processio. » His verbis ostendit aperte, donationem gratiae Spiritus sancti dei processionem vel missionem ejusdem. Sed cum donatio sive datio non sit nisi temporalis, constat quia et haec processio sive missio temporalis est. Hanc quoque temporalem Spiritus sancti processionem Augustinus (in 15 lib. de Trinit. cap. 26) insinuat, dicens, Spiritum sanctum processisse a Christo, quando post resurrectionem insufflavit in discipulis his verbis: « Cum resurrexisset Christus a mortuis, et apparuisset discipulis, insufflavit, et ait (Joan. 20, 22): Accipite Spiritum sanctum; et cum etiam de se procedere ostenderet. Et ipse est virtus quae de illo exibat, ut legitur in Evangelio (Luc. 6, 19), et sanabat omnes. » Et ut ostenderet hanc processionem Spiritus sancti non esse aliud quam donationem vel dationem ipsius Spiritus sancti, addidit: « Post resurrectionem Dominus Jesus his dedit Spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximi, et iterum de caelo propter dilectionem Dei, quia per ipsum donum diffunditur caritas in cordibus nostris, quae diligimus Deum et proximum. »

« hanc potestatem, ut dem Spiritum sanctum, sed eicium » que, inquit (Act. 8, 19): imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum; quia nec Scriptura superius dixerat: videns autem Simon quia Apostoli darent Spiritum sanctum; sed dixerat (eod. cap. 8, 18). Videns autem Simon quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. » Ecce his verbis ostendit Augustinus, nec Apostolos nec alios Ecclesiae praelatos dedisse vel dare Spiritum sanctum.

Quod non possunt dare Spiritum sanctum, hic docet.

Et quod plus est, non posse etiam dare, dicit (in eodem lib. et cap.), subdens de Christo: « Scriptum est quod accepit a Patre promissionem Spiritus sancti; et affuderit in quo utraque natura monstrata est, humana scilicet et divina. Accepit quippe ut homo, effudit ut Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modo nostro, effundere vero super alios non utique possumus; sed ut hoc fiat, Deum super eos, et quo id efficiat, invocamus. » His verbis expresse dicit, non Spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est alios dare.

Quod videtur contrarium.

Sed huic videtur contrarium, quod Apostolus (ad Galatas 3, 3) de se loquens, ait: « Qui tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis. » Ecce evidenter dicit, se tribuisse Spiritum. Sed intelligendum est, Apostolum dixisse hoc, non quia haberet potestatem et auctoritatem dandi Spiritum sanctum, sed quia ministerium habuit in quo dabatur a Deo Spiritus sanctus. Ut etiam ait Augustinus super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, a ab Apostolo praedicata est eis fides, in qua praedicatione adventum et praesentiam Spiritus sancti senserunt: sicut illo tempore in novitate invitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis praesentia sancti Spiritus apparebat, ut in actibus Apostolorum legitur (cap. 2). « Aperte hic ostendit, quomodo illis Spiritum sanctum tribuerit Apostolus; non utique ipsum mittendo in eos, sed praedicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod Spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines, quantumcumque sancti, dare possunt Spiritum sanctum. »

« Spiritus sanctus, cum scriptum sit (Rom. 8, 3): Caritas Dei diffus est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis? Qui cum sit inaccessibleis natura, receptibilis tamen propter suam bonitatem nobis est, completus virtute omnia; sed qui solis participat justis, simplex substantia, opulens virtutibus, unicuique praesens, dividens de suo singulis, et ubique totus. Incircumscriptus ergo est et infinitus Spiritus sanctus, qui discipulorum sensus separatorum infudit; quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur; Spiritus autem sanctus populis infundebatur. Quis ergo dubitet, quin divinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Unus est Spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis, Apostolis. » Et hic aperte dicit Ambrosius, quod Spiritus sanctus, qui est substantia simplex, cum sit unus, datur pluribus. Alia quoque auctoritate hoc idem astruit, scilicet quod Spiritus sanctus, qui est Filio aequalis, hominibus datur. Ait enim Augustinus de verbis Apostoli (serm. 43): « Si caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis; a quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quae dona? Spiritum sanctum, qui tale dat donum qualis est ipse. Magna est misericordia ejus: donum dat aequale sibi, quia donum ejus Spiritus sanctus est. » Praesens his et aliis pluribus auctoritatibus aperte monstratur, quod Spiritus aequalis Patri et Filio, nobis datur; nec ideo tamen minor est Pater et Filio. Unde Augustinus (in 4 lib. de Trinit., cap. ult. 1): « Non ideo minor esse Spiritum sanctum, quia cum Pater misit et Filius, arbitrandum est. »

An viri sancti et Ecclesiae Praelati dent vel dare possint Spiritum sanctum.

Hic quaeritur, utrum et viri sancti dent vel dare possint alios Spiritum sanctum. Quem si alii dant, cum ejus donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere Spiritus sanctus vel mitti. Sed Creator a creatura non procedit vel mittitur. Inest ergo ut ipsi non dent Spiritum sanctum nec dare possint. Unde Augustinus (in 15 lib. de Trinit., cap. 26): « Non aliquis discipulorum Christi dedit Spiritum sanctum. » Orabant quippe (Act. 8) ut veniret in eos quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant; quem morem in suis praepositis etiam nunc servat Ecclesia. Denique et Simon magus offerens Apostolis pecuniam, non ait: Date mihi

Divisio textus.

Hic incipit Magister determinare de temporali processione Spiritus sancti, et dividitur in partes duas: in prima determinat processionem temporalem Spiritus sancti; in secunda determinat nomen Spiritus sancti, quod rationem temporalis processionis ostendit, in 18 dist. ibi (1): *Praeterea diligenter considerandum est, cum Spiritus sanctus dicatur donum et datum, utrum et eadem ratione utrumque nomen ei conveniat.* Prima in duas: in prima determinat de temporali processione in communi; in secunda quantum ad speciales modos missionis, in 16 dist.: *Nunc de Spiritu sancto videndum est . . . quae sit ejus temporalis processio.* Prima in duas: in prima ostendit, Spiritum sanctum a Patre et Filio temporali processionem procedere: in secunda inquirat utrum a seipso temporali processionem procedat, 15 dist.: *Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus datur hominibus a Patre et Filio . . . utrum etiam a seipso datur.* Prima in duas: in prima ostendit processionem Spiritus sancti temporalem esse a Patre et Filio; in secunda excludit errorem circa intellectum temporalis processionis, ibi: *Sunt autem aliqui qui dicunt, Spiritum sanctum ipsum Deum*

non dari, sed dona ejus. Circa primum duo facit: primo determinat veritatem temporalis processionis quantum ad principium a quo procedit, ostendens per Augustinum quod procedit a Patre et Filio; secundo ostendit veritatem quantum ad hoc quod ab eis dicitur procedere temporaliter, ibi: *De temporali autem processione Beda . . . ita loquitur.*

Sunt autem aliqui qui dicunt, Spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona ejus. Hic excludit errorem dicentium, in processionem temporali Spiritum sanctum non dari, sed tantum dona ejus: et circa hoc duo facit: primo ostendit, ipsum Spiritum sanctum qui Deus est, temporali processionem dari; secundo ex hoc ostendit quod nullus homo Spiritum sanctum dare potest, ibi: *Hic quaeritur, utrum et viri sancti dent vel possint dare alios Spiritum sanctum.* Et circa hoc duo facit: primo movet quaestionem, et determinat eam, ostendens quod nullus homo Spiritum sanctum dare potest, nec etiam Christus, secundum quod homo; secundo obicit in contrarium, et solvit, ibi: *Sed huic videtur contrarium, quod Apostolus . . . ait.*

QUAESTIO I.

Ad intellectum hujus partis tria quaeruntur: Primo de processionem temporali secundum se. Secundo ratione ejus Spiritus sanctus temporaliter procedere dicatur, vel secundum quid fiat. Tertio a quo fiat.

(1) At, in 15 dist. ibi: *Hic quaeritur, cum Spiritus sanctus, per quem etc.*

Circa primum duo quaeruntur: 1.º utrum sit aliqua temporalis processio Spiritus sancti; 2.º utrum ponat in numerum eum aeterna.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum aliqua processio Spiritus sancti sit temporalis.
(A p., qu. 45, art. 7.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod nulla processio Spiritus sancti sit temporalis. Sicut enim generatio est proprietas aeterna Filii secundum quam distinguitur a Patre, ita processio Spiritus sancti est proprietas secundum quam distinguitur a Patre et Filio. Sed generatio Filii non dicitur temporalis nisi secundum naturam assumptam. Cum igitur Spiritus sanctus nullam assumpserit naturam, nec assumet, videtur quod nulla sit ejus processio temporalis.

2. Praeterea, omne illud cui convenit aliquid temporaliter, est mutabile vel variabile. Hoc autem Spiritui sancto non convenit, cum sit verus Deus. Ergo nec temporalis processio.

3. Praeterea, secundum Philosophum (Arabem quemdam) lib. de Causis (propositione 51), inter rem cuius substantia et operatio est in tempore, et inter rem cuius substantia et operatio est in momento aeternitatis, est res media, cuius operatio est in tempore, et substantia in aeternitate. Rem autem illam, cuius substantia et operatio est in aeternitate, dicit substantias separatas, et praecipue Deum. Cum igitur processio sit operatio ipsius Dei, sive active sive passive intelligatur, videtur quod non sit in tempore, et ita nec temporalis dici debeat.

4. Praeterea, illud quod elevat hominem supra tempus, non potest dici temporale. Sed per processionem Spiritus sancti in hominem elevatur homo supra omnia temporalia: quia, secundum Augustinum (4 de Trinit., cap. 20), in quantum aliquod aeternum mente capimus, non in hoc mundo sumus. Ergo non debet dici temporalis.

5. Praeterea, in processione temporalis, quae etiam missio dicitur, includitur intellectus processionis aeternae, secundum Augustinum (3 de Trin., cap. 15 et 16, et 2 de Trin., cap. 5). Sed denominatio debet fieri a digniori. Igitur etsi in processione esset aliquid temporale, non deberet dici temporalis, sed aeterna.

Contrarium dicitur per auctoritates in littera.

Praeterea, contingit aliquem ex tempore habere Spiritum sanctum, qui prius non habuit. Sed Spiritus sanctus non habetur nisi ut procedens a Patre et Filio, cum sit donum utriusque. Ergo est ejus aliqua processio temporalis, secundum quam procedit ad sanctificandum creaturam, ut in littera dicitur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod quamvis in personis divinis, proprie loquendo, dicitur processio secundum rationem exitus a principio, qui non necessario tendit in aliud, tamen processio Spiritus sancti ex modo stae processionis habet, in quantum scilicet procedit ut amor, quod in alium tendat, scilicet in amatum, sicut in objectum. Et quia processionem personarum aeternae, sunt causa et ratio totius productionis creaturarum, ideo oportet quod sicut generatio Filii est ratio totius productionis creaturae secundum quod dicitur Pater in Filio

omnia fecisse, ita etiam amor Patris tendens in Filium ut in objectum, sit ratio in qua Deus omnem effectum amoris creaturis largiatur; et inde est quod Spiritus sanctus, qui est amor quo Pater amat Filium, est etiam amor quo amat creaturam impartiendo sibi suam perfectionem. Poterit ergo processio istius amoris dupliciter considerari: vel secundum quod tendit in objectum aeternum, et sic dicitur aeterna processio, vel secundum quod procedit ut amor in objectum creatum, in quantum scilicet per illum amorem, creaturae aliquid a Deo confertur; et sic dicitur processio temporalis, ex eo quod ex novitate effectus consurgit nova relatio creaturae ad Deum, ratione cuius oportet Deum sub nova habitudine ad creaturam significari, ut patet in omnibus quae de Deo ex tempore (1) dicuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod generatio de ratione sui non dicit respectum nisi ad eum a quo est generatio. Hoc autem dupliciter potest esse in Filio: aut sicut a quo accipit divinam naturam, et sic est generatio aeterna a Patre; aut sicut a quo accipit naturam humanam, et sic est temporalis generatio a matre. Processio autem Spiritus sancti, ut dictum est, distin. 15, quaest. unica, art. 2, non solum dicit respectum ad principium a quo procedit, secundum quem aeterna tantummodo est, sicut et generatio; sed etiam importat respectum ad eum in quem procedit, secundum quem temporalis dici potest.

Ad secundum dicendum, quod in quantum per amorem, qui est Spiritus sanctus, aliquid donum creaturae confertur, nulla mutatio vel variatio fit in ipso amore, sed in eo cui per amorem aliquid datur; si tamen mutatio, et non potius perfectio dici debet. Et ideo ille temporalis respectus non ponitur circa Spiritum sanctum realiter, sed solum secundum rationem; realiter autem in creatura quae mutatur; sicut fit cum dicitur Deus Dominus ex tempore.

Ad tertium dicendum, quod operatio divina dupliciter potest considerari: vel ex parte operantis, et sic est aeterna; vel quantum ad effectum operationis, et sic potest esse temporalis. Sed tamen quia Deus non agit per operationem quae sit media inter ipsum et operatum, sed sua operatio est in ipso et est tota sua substantia; ideo operatio eius essentialiter aeterna est, sed effectus temporalis.

Ad quartum dicendum, quod aliquid potest dici temporale multipliciter: vel quia subiacet variationi temporis, et hoc modo processio non dicitur temporalis; etiam quantum ad effectum gratiae; vel quia habet initium in tempore, et sic gratia dicitur temporalis, et eadem ratione processio ratione effectus.

Ad quintum dicendum, quod aliquid conjunctum non potest affirmari nisi pro utraque parte, sed negari potest pro altera parte tantum; sicut patet in veritate et falsitate copulativae propositionis. Et quia temporale claudit in se quamdam negationem cum affirmatione, scilicet aliquando esse et prius non fuisse, aeternum autem importat tantum affirmationem essendi; ideo conjunctum non potest dici aeternum, nisi utrumque aeternum sit; temporale autem dici potest, etiam si alterum tantum sit temporale, sicut generatio importat divi-

(1) Al. ex parte.

nam operationem et connotat effectum in creatura actualiter, ratione cuius Deus non dicitur creator ab aeterno sed ex tempore.

ARTICULUS II.

Utrum processio temporalis distinguatur realiter ab aeterna.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod temporalis processio ponat in numerum eum aeterna, ut sit alia et alia processio. Aeternum enim et temporale non possunt idem esse in essentia. Sed quae differunt per essentiam, simpliciter multiplicatur et numeratur. Ergo aeterna processio et temporalis simpliciter sunt duae.

2. Item, idem non est signum sui ipsius. Sed processio temporalis, secundum Augustinum (lib. 5 de Trinit., cap. 13, et 2 de Trinit., cap. 3), est signum aeternae. Ergo non sunt una processio.

3. Praeterea, cum una dicatur processio aeterna et alia temporalis, aut hoc erit quia essentialiter differunt, aut quia una addit super aliam. Sed aeterna non potest addere supra temporalem; quia sic temporalis esset naturaliter prior aeterna; nec etiam temporalis potest se habere ex additione ad aeternam, cum aeterno, quia perfectum est (1), nihil sit addibile (ut 3 Metaph., text. 21). Ergo relinquatur quod essentialiter differant, et ita simpliciter sunt duae.

4. Praeterea, sicut Filius se habet ad generationem passivam, ita et Spiritus sanctus ad processionem passivam. Sed propter aeternam generationem et temporalem, Filius dicitur habere duas natiuitates et bis natus. Ergo et Spiritus sanctus dicitur habere duas processionem.

5. Contra, processio ponit aliquid in ipso procedente. Sed processio temporalis, in quantum est temporalis, nihil ponit circa Spiritum sanctum. Ergo oportet quod in processione temporali essentialiter includatur aeterna. Ergo non differunt essentialiter, nec simpliciter sunt plures.

6. Item, ea quae non sunt ejusdem rationis, non connumerantur ad invicem. Sed temporale et aeternum non sunt ejusdem rationis. Ergo non potest dici quod sint duae processionem, temporalis et aeterna.

Solutio. Respondeo dicendum, quod cum processio semper dicat respectum procedentis ad illum a quo procedit, Spiritus sanctus autem ad Patrem non refertur nisi relatione aeterna; oportet quod nulla processio Spiritus sancti sit alia essentialiter ab aeterna; sed potest sibi advenire aliquis respectus alius ex parte eius in quem est, sicut in amatum, et ratione illius dicitur temporalis.

Dicendum ergo, quod est una processio essentialiter propter respectum unum procedentis ad id a quo procedit, quem principaliter importat. Processio autem est duplex, vel gemina, ratione duorum respectuum in duo objecta, scilicet in aeternum et temporale: quorum unus, scilicet aeternus, realiter est in ipso procedente; alius autem secundum rationem tantum in Spiritu sancto, sed secundum rem in eo in quem procedit. Horum tamen respectuum primus includitur in secundo, sicut ra-

(1) Al. additur cui.

tio et causa eius; unde secundus se habet ex additione ad primum.

Ad primum ergo dicendum, quod processio non dicitur temporalis secundum id quod est, sed ratione respectus ad creaturam, temporalis, dicitur ut dictum est, art. 1 hujus quaest.

Ad secundum dicendum, quod processio temporalis dicitur esse signum aeternae, quantum ad effectum ex quo consurgit respectus ille temporalis secundum quem processio temporalis dicitur. Effectus autem hujus processionis est amor gratuitus, qui est similitudo quaedam amoris increati, qui est Spiritus sanctus, et per consequens signum eius.

Ad tertium dicendum, quod quamvis aeterno secundum rem nihil sit addibile; nihilominus tamen aeternum potest intelligi in aliqua habitudine se habere ad aliquid temporale: quae tamen habitudine non ponitur realiter circa ipsum aeternum, ut dictum est. Et quia intellectus potest representari per nomen, quia voces sunt notae earum quae sunt in anima passionum (ut lib. 1 Perih.), ideo potest aeterno imponi aliquid nomen, prout intelligitur sub illa habitudine, sicut Deus dicitur Dominus ex tempore. Ita etiam dicitur processio temporalis.

Ad quartum dicendum, quod generatio Filii temporalis et aeterna distinguuntur etiam secundum respectum ad principium a quo sunt, quia aeterna est a Patre et temporalis a matre, et secundum diversas naturas; et ideo una realiter non est alia. Sed de processione non est simile, ut dictum est, art. antec.

Quintum concedimus.

Ad sextum dicendum, quod processio temporalis et aeterna, consideratae secundum respectum procedentis ad principium, a quo est, sunt omnino idem, nedum ejusdem rationis; et ex hac parte non numerantur. Sed consideratae secundum respectum ad id in quod est processio per modum dictum, non sunt ejusdem rationis, scilicet per univocationem, sed analogie; quia unum est ratio alterius; et ita possunt connumerari: sicut etiam dicimus Deum et hominem duas res.

QAESTIO II.

Deinde quaeritur, secundum quid attendatur processio temporalis, et circa hoc duo quaeruntur: 1.º utrum ipse Spiritus sanctus secundum processionem temporalem detur, vel tantum dona eius, vel utrumque. Et si utrumque, quaeritur, secundum quae dona dicatur Spiritum sanctum dari vel procedere temporaliter.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Spiritus sanctus temporaliter detur.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod ipse Spiritus sanctus non procedat temporaliter vel detur. Illud enim quod secundum se est ubique non videtur usquam secundum se procedere. Sed Spiritus sanctus, cum sit Deus, est ubique. Ergo non potest in quemquam procedere.

2. Si dicas, quod potest esse secundum aliquid modum in aliquo secundum quem prius non erat, adhuc habetur propositum; quia, secundum Diony-

sium (de div. Nom. cap. 5), et Auctorem (1) lib. de Causis (prop. 24). Deus eodem modo se habet ad omnia, quamvis non omnia eodem modo se habeant ad ipsum. Sed iste modus diversus in creaturis est ex diversis perfectionibus quas ex Deo consequuntur. Ergo videtur quod ex hoc quod Spiritus sanctus dicitur aliter esse in isto quam prius non fuit, non propter aliud est nisi quia aliquem effectum consequitur iste quem prius non consequatur: et sic tota datio vel processio refertur ad dona, et non ad ipsum Spiritum sanctum.

5. Item, ut dictum est, in hac dist. quaest. 1, art. 2, processio temporalis nihil secundum rem addit ex parte ipsius procedentis ad processionem aeternam. Sed secundum processionem aeternam ipse Spiritus sanctus non procedit in aliquam creaturam. Ergo nec secundum temporalem, quantum ex parte ipsius Spiritus sancti, sed solum quantum ad dona ipsius.

4. Praeterea, constat quod virtus infusa non est deficientior in operibus meritoriis, quam virtus acquisita in operibus politiciis. Sed virtus acquisita sufficienter dirigit hominem in omnibus civilibus. Ergo infusa in omnibus meritoriis. Non igitur oportet, ut videtur, quod cum virtute infusa ipse Spiritus sanctus detur, sed vel solus Spiritus sanctus, vel sola virtus.

Contra, Rom. 3, 3, dicitur: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ergo videtur quod utrumque detur.

Praeterea, amor habet rationem primi doni, quia in ipso omnia ex liberalitate conferuntur. Cum igitur Spiritus sanctus sit amor, videtur quod habeat rationem doni. Sed non nisi quia datur. Ergo videtur quod ipse Spiritus sanctus detur.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius quaeritur circa hoc, si utrumque datur, quid per prius datur. Et videtur quod Spiritus sanctus: quia per ipsum dantur alia, et quia habet rationem primi doni.

Sed e contrario videtur quod dona per prius. Quia dona ipsius disponunt nos ad hoc quod ipsum habeamus. Dispositio autem prior est eo ad quod disponit. Ergo etc.

Solutio I. Respondeo dicendum, quod ipsemet Spiritus sanctus procedit temporali processione, vel datur, et non solum dona eius. Si enim consideremus processionem Spiritus sancti ex parte eius a quo procedit, non est dubium quin secundum illum respectum ipsemet Spiritus sanctus procedat. Si autem consideremus processionem secundum respectum ad id in quo procedit, tunc, sicut dictum est, in hac dist. quaest. 1, art. 1, respectus iste in Spiritu sancto ponitur, non quia ipse realiter referatur, sed quia alterum refertur ad ipsum. Cum igitur in acceptione donorum ipsius non solum relatio nostra terminetur ad dona, ut ipsa tantum habeamus, sed etiam ad Spiritum sanctum, quia aliter ipsum habemus quam prius; non tantum dicuntur dona ipsius procedere in nos, sed etiam ipsemet; secundum hoc enim ipse dicitur referri ad nos, secundum quod nos referimus in ipsum. Et ideo procedit ipse in nos et dona ipsius: quia et dona eius recipimus et

(1) *Il.* et Philosophum.

per eadem ad ipsum nos aliter habemus, in quantum per dona eius ipsi Spiritui sancto coniungimur, vel ille nobis, per donum nos sibi assimilans.

Ad primum igitur dicendum, quod cum dicitur Deus esse ubique, importatur quaedam relatio Dei ad creaturam, quae quidem realiter non est in ipso, sed in creatura. Contingit autem ex parte creaturae istas relationes multipliciter etiam diversificari secundum diversos effectus quibus Deo assimilatur; et inde est quod significatur ut aliter se habens ad creaturam quam prius. Et propter hoc Spiritus sanctus, qui ubique est secundum relationem creaturae ad ipsum, potest dici de novo esse in aliquo, secundum novam relationem ipsius creaturae ad ipsum.

Ad secundum dicendum, quod quamvis ille modus aliter se habendi, diversificetur ex diversis donis receptis in creatura, tamen relatio creaturae non sicut in donis illis, sed ulterius tendit in eum per quem illa dona dantur. Et ideo possumus significare, nos alio modo habere Spiritum sanctum, et Spiritum sanctum aliter a nobis haberi; et hoc significatur cum dicitur ipsemet in nos procedere vel nobis dari.

Ad tertium dicendum, quod non dicitur ipsemet in nos procedere, quia circa ipsum aliquid fiat; sed quia ex eo quod nos ad ipsummet aliter nos habemus, ipse potest significari sub alio respectu se habere ad nos. Et ita dicitur in nos procedere quantum ad illum respectum quem processio ponit ad id in quod est processio; licet non quantum ad illum quem ponit ad id a quo est.

Ad quartum dicendum, quod virtus infusa est multo sufficientior quam virtus acquisita, et ex ratione suae perfectionis habet quod nos maxime Deo conjugat et assimilet; secundum quam conjunctionem innascitur nobis novus respectus ad Deum. Unde quanto sufficientior est, tanto magis in ipsa Spiritus sanctus procedere dicitur et cum ipsa. Utrum autem oporteat aliquid donum creatum dari eum Spiritu sancto, erit quaestio infra, dist. 18, quaest. unica, art. 5.

Alia duo concedimus.

Solutio II. Ad id quod ulterius quaeritur, dicendum, quod ordo aliorum secundum naturam potest dupliciter considerari. Aut ex parte recipientis vel materiae; et sic dispositio est prior quam id ad quod disponit; et sic per prius recipimus dona Spiritus sancti quam ipsum Spiritum, quia per ipsa dona recepta Spiritui sancto assimilatur. Aut ex parte agentis et finis; et sic quod propinquius erit fini et agenti, dicitur esse prius: et ita per prius recipimus Spiritum sanctum quam dona eius, quia et Filius per amorem suum alia nobis donavit. Et hoc est simpliciter esse prius.

ARTICULUS II.

Utrum processio temporalis Spiritus sancti attendatur secundum omnia dona.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod secundum omnia dona processio temporalis Spiritus sancti attendatur. Omne enim donum quod creaturae confertur, ex liberalitate divinae voluntatis procedit. Sed ratio conferendi per liberalitatem est amor. Ergo videtur quod secundum quaelibet dona creaturae collata, Spiritus sanctus detur vel procedat.

2. Praeterea, in collatione cuiuslibet doni, crea-

tura secundum aliquem respectum se habet ad Deum secundum quem prius non se habebat. Assimilatur enim sibi secundum participationem illius perfectionis quam de novo a Deo recipit. Sed hoc erat Spiritum sanctum temporaliter procedere, quod significari Spiritum sanctum in habitu alia quae ad creaturam, ex eo quod creatura novo modo referebatur ad ipsum. Ergo videtur quod Spiritus sanctus etiam secundum dona naturalia mittatur, et non tantum secundum gratum facientia.

3. Praeterea, secundum Augustinum (4 de Trinit., cap. 4), mitti igitur cognosci quod ab alio fit. Sed aliquis sine gratia gratum faciente potest cognoscere Spiritum sanctum ab alio esse per fidem informem. Ergo videtur quod processio temporalis non semper sit secundum donum gratum faciens.

4. Praeterea, Rabanus dicit (1), quod Spiritus sanctus datus est Apostolis ad operationem miraculorum. Hoc autem donum non est gratum faciens, sed tantum gratis datum. Ergo etiam secundum haec dona potest attendi temporalis processio Spiritus sancti.

Contra, Sapient. 1, 3: *Spiritus sanctus disciplinae effugiet factum.* Quicumque autem eret gratia gratum faciente, pro factu habetur. Ergo in nullum talem Spiritus sanctus procedit.

Praeterea, Spiritus sanctus non procedit in aliquem nisi quem inhabitat Deus, sicut in templo suo: quia per Spiritum sanctum efficitur quis templum Dei, 1 Corinth. 6. Sed in nullo dicitur habitare Deus nisi per gratiam gratum facientem. Ergo secundum hoc donum tantum temporalis processio Spiritus sancti attenditur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod in exitu creaturarum a primo principio attenditur quaedam circulatio vel regitatio, eo quod omnia revertuntur sicut in finem in id a quo sicut a principio prodierunt. Et ideo oportet ut per eadem quibus est exitus a principio, et reditus in finem attendatur. Sicut igitur dictum est, dist. 15, quaest. 1, art. 1, quod processio personarum est ratio productionis creaturarum a primo principio, ita etiam est eadem processio ratio redeundi in finem, quia per Filium et Spiritum sanctum sicut et conditi sumus, ita etiam et fini ultimo coniungimur; ut patet ex verbis Augustini positis in 3 dist. (ex lib. de vera Relig., cap. 33, circ. fin.), ubi dicit: *Principium ad quod recurrimus, scilicet Patrem, et formam quam sequitur, scilicet Filium, et gratiam qua reconciliamur* (2). Et Hilarius dicit infra 51 dist. (ex 2 de Trin., in princ.) (3): *Ad unum initiabile omnium initium per Filium universa referimus.* Secundum hoc ergo processio divinarum personarum in creaturas potest considerari dupliciter. Aut in quantum est ratio exeundi a principio; et sic talis processio attenditur secundum dona naturalia, in quibus subsistimus, sicut dicitur a Dionysio (4 de div. Nom.) divina sapientia vel bonitas in creaturas procedere. Sed de tali processione non loquimur hic. Potest etiam attendi in quantum est ratio redeundi in fi-

(1) In 12 cap. ad Romanos, nimirum super illud: *Hoc omnia operatur unus a quo idem Spiritus*, ut refertur etiam 1 p., quaest. 43, art. 5 (ex ed. P. Nicolai).

(2) *Supple scilicet et Spiritum sanctum.*

(3) Nec apud Hilarium lib. 2 de Trinit., qui ad marginem prius indicabatur, haec occurrunt, nec 51 dist. quicquam tale collatur, sed solummodo dist. 29, ex lib. 4 ejusdem Hilarii de Trin. (ex ed. P. Nicolai).

S. Th. Opera omnia. V. 6.

nem, et est secundum illa dona tantum quae proxime coniungunt nos fini ultimo, scilicet Deo, quae sunt gratia gratum faciens et gloria, et de ista processione loquimur hic. Sicut enim in generatione naturali generatum non coniungitur generanti in similitudine speciei nisi in ultimo generationis, ita etiam in participationibus divinae bonitatis non est immediata conjunctio ad Deum per primos effectus quibus in esse naturae subsistimus, sed per ultimos quibus fini adhaeremus; et ideo concedimus, Spiritum sanctum non dari nisi secundum dona gratum facientia.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis in collatione donorum naturalium vel gratis datorum attendatur magna liberalitas, tamen perfectio liberalitatis attenditur in his quae ultimae perfectioni coniungunt; et ista sunt quae immediate ordinant nos in finem; et ideo secundum ista dona praecipue Spiritus sancti processio attenditur.

Ad secundum dicendum, quod in processione Spiritus sancti secundum quod hic loquimur, prout scilicet claudit in se dationem Spiritus sancti, non sufficit quod sit nova relatio, quaecumque est, creaturae ad Deum; sed oportet quod referatur in ipsum sicut ad habitum: quia quod datur alicui habetur aliquo modo ab illo. Persona autem divina non potest haberi a nobis nisi vel ad fructum perfectum, et sic habetur per donum gloriae; aut secundum fructum imperfectum, et sic habetur per donum gratiae gratum facientis; vel potius sicut id per quod fruibiliter coniungimur, in quantum ipsae personae divinae quadam sui sigillatione in animabus nostris relinquunt quaedam dona quibus formaliter fruimur, scilicet amore et sapientia; propter quod Spiritus sanctus dicitur esse pignus hereditatis nostrae.

Ad tertium dicendum, quod non quaecumque cognitio sufficit ad rationem missionis, sed solum illa quae accipitur ex aliquo dono appropriato personae, per quod efficitur in nobis conjunctio ad Deum, secundum modum proprium illius personae, scilicet per amorem, quando Spiritus sanctus datur. Unde cognitio ista est quasi experimentalis.

Ad quartum dicendum, quod quamvis operatio virtutum non sit donum gratum faciens, tamen cum dono gratum faciente conferri potest. Et quia Apostoli hoc donum non sine gratia gratum faciente acceperunt, ideo dicuntur temporaliter accepisse Spiritum sanctum in collatione huius doni.

QUAESTIO III.

Utrum Spiritus sanctus detur a viris sanctis.

Deinde quaeritur a quo Spiritus sanctus procedit; et quaeritur hic, utrum Spiritus sanctus detur a sanctis viris; alia enim quae ad hanc acquisitionem pertinent, infra dicentur, dist. 16, quaest. unica, art. 2.

1. Videtur autem quod sancti viri Spiritum sanctum dare possunt. Remissio enim peccatorum non fit nisi per Spiritum sanctum. Sed sancti viri possunt remittere peccata, Joan. 20, 25: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ergo videtur quod possunt dare Spiritum sanctum.

2. Praeterea, gratia Spiritus sancti est sicut lumen spirituale. Sed unum corpus illuminatum lumine corporali potest et aliud illuminare. Ergo

et unus existens in gratia potest alteri gratiam conferre.

5. Praeterea, qui dat occasionem damni, damnatum dedisse videtur (Cato lib. de Moribus). Ergo qui facit aliquid, quo facto confertur gratia Spiritu sancti, videtur gratiam Spiritu sancti conferre. Sed ministri Ecclesiae sacramenta dispensant, in quibus gratia Spiritu sancti datur. Ergo videtur quod Spiritum sanctum dare possint.

Contra; dans nunquam est inferior eo quod datur. Sed quilibet minister Ecclesiae est inferior Spiritu sancto, et quasi instrumentum ipsius. Ergo nullus talis Spiritum sanctum dare potest.

Praeterea, Spiritus sanctus non datur nisi in gratia gratum faciente. Gratiam autem talem nulla creatura conferre potest. Ergo nec Spiritum sanctum. Probatio mediae. Nullum infinitum potest esse a potentia finita. Gratia autem habet quamdam virtutem infinitam, inquantum scilicet ipsi Deo qui est infinitus, conjungitur. Ergo cum omnis potentia creaturae sit finita, gratia gratum faciens a nulla creatura conferri potest.

Solutio. Respondeo dicendum, quod nulla creatura potest dare Spiritum sanctum, sed solus Deus. Cum enim in processione temporali, ut dictum est (in hac dist., qu. 1, art. 2), duo sint; scilicet respectus aeternus, quo Spiritus sanctus exit a Patre et Filio, et respectus temporalis qui consurgit ex eo quod creatura per donum susceptum novo modo se habet ad ipsum: constat quod neutro modo potest ab aliqua creatura processio temporalis Spiritu sancti intelligi: quod enim a nulla creatura Spiritus sanctus procedat secundum relationem aeternam, nulli dubium est. Similiter etiam nulla creatura gratiam gratum facientem, in qua sola Spiritus sanctus datur, conferre potest. Cujus ratio potest dupliciter assignari. Primo, quia cum omnis operatio creaturae praesupponat potentiam materiae, impossibile est quod aliqua creatura aliquam formam producat in esse, quae non educitur de potentia materiae: et inde est quod anima rationalis a solo Deo creatur. Et quia gratia gratum faciens elevat hominem supra totum esse naturae, inquantum elicit actum et ordinat in finem in quem natura per sua principia attingere non potest; non est perfectio educta de potentia materiae; et ideo a solo Deo confertur. Alia ratio potest esse, quia cum omnis actio sit secundum aliquam similitudinem in per se agentibus, secundum quod videtur quod unumquodque agit sibi simile; oportet, si aliqua perfectio acquisita in aliquo immediate conjungat alicui sicut similitudo ipsius, quod immediate ab ipso producat. Et quia per gratiam elicimur ipsi Deo conjuncti, et non mediante aliqua creatura; ideo oportet quod gratia immediate a Deo in nos procedat. Tertia ratio potest etiam sumi ex virtute ipsius gratiae, ex qua eliciuntur in nobis actus meritorii, qui ducunt in infinitum bonum, sicut objecto tangit; et ex eo quod in omnibus agentibus ordinatis per modum agentis et instrumenti, ultima perfectio attribuitur primo agenti; sicut forma substantialis non est per calorem ignis, qui est quasi instrumentum, sed per virtutem caelestem.

Ad primum ergo dicendum, quod ministri Ecclesiae non remittunt peccata auctoritate, vel per modum efficientis; sed solus Deus, qui dicit Isa. 43, 25: *Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter*

me. Remittunt autem per modum ministerii; et ideo etiam possunt dici ministri collationis Spiritu sancti, sed non datores, quia hoc importat auctoritatem.

Ad secundum dicendum, quod lumen spirituale est nobilissimum et potentius quam lumen corporale, et ex sua dignitate habet quod a nullo creato potest produci, sicut et anima rationalis, ut dictum est, in corp. hujus art.

Ad tertium dicendum, quod ille qui dat occasionem damni, videtur damnatum fecisse interpretative, sed non proprie; et tamen qui dat occasionem damni, facit aliquid proportionatum et sufficiens ad hoc quod damnum sequatur. Sed nulla operatio ministri in se considerata, prout exit a ministro, est proportionata et sufficiens ut sequatur Spiritus sancti donatio: sed solum hoc habet ex divina institutione et dignatione; et ideo tota causalitas in Deum refertur.

Expositio textus.

Non divisim a Patre in Filium, et a Filio in creaturam. Videtur sibi contradicere: quia supra dixit distin. 13, duas esse processiones. — Et dicendum, quod non sunt simpliciter duae, ut dictum est, art. antec., sed una alteram includit; et hoc in verbis istis datur intelligi, et etiam aliud, scilicet quod Pater immediate spirat Spiritum sanctum sicut Filius, non solum quantum ad virtutem, sed etiam quantum ad suppositum; sicut duo homines aliqui simul operantes.

Ut cum etiam de se procedere ostenderet. Videtur quod hoc non sit necessarium: quia Spiritus sanctus etiam a seipso temporaliter datur et procedit. Non tamen ex hoc ostenditur quod a seipso sit. — Dicendum, quod cum dicitur Spiritus sanctus a se dari, totum hoc refertur ad donum in quo Spiritus sanctus datur, et non ad ipsam personam procedentem, quia Spiritus sanctus non est a seipso sicut a principio originante. Sed cum per flatum corporalem Spiritus sanctus significaretur, ostendebatur quod etiam ipsa persona Spiritu sancti a Filio procedebat.

Et ipse est virtus quae de illo exibat. Videtur falsum dicere: quia virtus appropriatur Filio, ut habetur infra, dist. 31, qu. 2, art. 1, et 1 Corinth. 4, 24. *Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.* — Et dicendum, quod virtus potest et Patri et Filio et Spiritu sancto appropriari, secundum diversas rationes. Patri quidem, inquantum virtus ad perfectionem potestatis pertinet, quae Patri appropriatur; Filio vero, inquantum est media inter essentiali et operationem, ita quod res per suam virtutem operatur, sicut Pater per Filium. Inquantum autem facit opus hominum, et operantem, sic appropriatur Spiritu sancto, cui appropriatur bonitas, vel quantum ad effectum virtutis, qui est aliquod beneficium praestitum ex liberalitate divina, cuius collationis (1) ratio est amor.

DISTINCTIO XV.

Utrum Spiritus sanctus datur a seipso.

Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus datur hominibus a Patre et Filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab utroque vel mitti, utrum etiam a seipso datur: si datur a se, et procedit vel mittitur a se. Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus et Deus est, et donum sive datum, et ideo dat et datur. Dat quidem inquantum Deus, et datur inquantum donum. Cum autem donatio sive datio Spiritu sancti sit operatio Dei, et communis sit et indivisa operatio ipsius personarum; datur itaque Spiritus sanctus non tantum a Patre et Filio, sed etiam a seipso. Unde Augustinus (in 13 lib. de Trinit., cap. 19) ait: quod seipsum dat. « Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donum Spiritu sancti nihil est aliud quam Spiritus sanctus. Intantum ergo donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, etsi nemini datur, quia Deus erat Patri et Filio coaequus teras antequam cuquam daretur. Nec quia illi dant et ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur sicut Dei donum, ut etiam seipsum det sicut Deus. Non enim dici potest non esse suae potestatis, de quo dictum est Joan. 5, 8, Spiritus ubi vult spirat. » Ecce aperte dicit, quod Spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spiritus sanctus seipsum dare non potest, et cum Pater dare potest et Filius; potest utique aliquid Pater et Filius, quod non potest Spiritus sanctus. Item si Pater et Filius dant Spiritum sanctum, nec ipse dat; aliquid ergo Pater operatur et Filius, quod non operatur Spiritus sanctus. Dat ergo Spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc et a seipso procedit et mittitur: quod utique verum est. Nam processio temporalis Spiritu sancti vel missio, ipsius est donatio (1), et ipsa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus sanctus temporaliter a se et mittitur a se, quia datur a se.

Non est mirum, si Spiritus sanctus datur mitti vel procedere a se, cum etiam Filius datur mitti a se.

Ne autem miretur quod Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere a se, nam et de Filio Dei dicit Augustinus (in 2 lib. de Trinit., cap. 5), quod non tantum a Patre missus est, sed etiam a seipso et a Spiritu sancto: quarens quomodo Filius vel Spiritus sanctus sit missus, cum uterque sit ubique tamquam Deus. Nam uterque (inquit Augustinus) legitur missus. De Spiritu sancto enim legitur (Joan. 14, 26): « Quem mittet Pater in nomine meo. » Et iterum (ibid. 16, 7): « Si abiero, mittam eum ad vos. » Et Filius de se dicit (ibid. 28): « Exiit a Patre, et venit in mundum. » Et Apostolus dicit (Galat. 4, 4): « Misit Deus Filium suum. » In Propheta autem dictum est ex persona Dei (Hierem. 25, 26): « Caelum, et terram ego impleo. » Itaque ubique Deus est, ubique ergo est Filius, ubique est etiam Spiritus sanctus. Illic ergo missus est Filius et Spiritus sanctus ubi erant.

Quomodo intelligenda sit missio utriusque.

Quocirca quaerendum est, quomodo intelligatur missio Filii vel Spiritu sancti. Pater enim solus (inquit Augustinus in eodem) nusquam legitur missus, sed Filius et Spiritus sanctus. Et de Filio primum videamus quomodo missus: cum Apostolus dicit (Galat. 4, 4): Misit Deus Filium suum factum ex muliere; ubi satis ostendit eo ipso missum Filium, quod factum ex muliere. Proinde mitti a Patre sine Spiritu sancto non potest: quia Pater intelligitur misisse eum, cum fecit ex femina, quod utique non fecit sine Spiritu sancto. Ecce hic dicit Filium missum a Patre et Spiritu sancto.

Quod a Spiritu sancto Filius sit missus, auctoritatis confirmatio.

Et quod a Spiritu sancto Filius sit missus, ut ait Augustinus (in eodem lib., cap. 58), auctoritatis confirmatur. Ipse Christus dicit per Jesum (cap. 48, 16): « Nunc misit me Dominus, et Spiritus ejus. » De hoc Ambrosius (in lib. 5 de Spiritu sancto cap. 1) ita ait: « Quis est qui dicit: Misit me Dominus et Spiritus ejus, nisi qui venit a Patre, ut salvos faceret peccatores, id est Christus (2)? Ergo et Pater

« Filium misit et Spiritus. » Item (in eodem, cap. 2): « Datus est a Patre, ut Isaias (cap. 9, 6) dicit: Puer natus est nobis, et Filius datus est nobis. Datus est (aude dicere) et a Spiritu; quia et a Spiritu missus est; dicit enim Filius Dei (Luc. 4, 18): Spiritus Domini super me, propter quod unxit me; evangelizare pauperibus misit me, praedicare captivis remissionem et caecis visum. Quod cum delibro Isaias legitur, ait in Evangelio (ibid. 21): Hodie completus est haec scriptura in auribus vestris; ut de se dictum significet. Deur autem et missus ad praedicandum. Nam secundum Divinitatem non super Christum est Spiritus, sed in Christo. » Ecce ex his verbis ostendit Ambrosius, Filium esse missum et datum nobis, non tantum a Patre, sed etiam a Spiritu sancto.

Quod Filius sit datus etiam a seipso.

Deinde ostendit esse datum etiam a seipso, ita dicens (in eodem lib., cap. 20): « Cum enim non definitum fuerit per Prophetam, a quo datus sit Filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, ut etiam Filius ipse se dederit. » Ecce hic dicit, quod Filius se dedit, quia Trinitas cum dedit. Si autem Filius a se datus est, a se ergo missus est, et a se processit. Et hoc utique verum est, et concedi oportet, cum ejus missio sit divina operatio.

Quod Filius sit missus a se.

Quod autem a se mittatur, Augustinus astruit (in lib. 2 de Trinit., cap. 3) dicens: « Forte aliquis cogat ut dicamus etiam a seipso missum esse Filium, quia Mariae conceptus et partus, operatio Trinitatis est. Sed inquit aliquis: Quomodo Pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo, quarens ut dicat: Quomodo cum Pater sanctificavit si ipse se sanctificavit? Utrumque enim Dominus ait Jo. 10, 56: Quae Pater, inquit, sanctificavit et misit in hunc mundum. Et alibi (Joan. 17, 19): Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quaerit: Quomodo Pater eum tradidit, si ipse se tradidit? Utrumque enim legitur. Credo, quod respondetis si probe sapit: Quia una voluntas est Patris et Filii, et inseparabilis operatio. Sic ergo intelligat illam incarnationem, et ex Virgine nativatem, in qua Filius intelligitur missus una eademque operatione Patris et Filii inseparabiliter esse factam non inde separato Spiritu sancto. Ergo a Patre et Filio missus est idem Filius, quia Pater et a Verbo ejus factum est ut mitteretur; id est, incarnatus, hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter Pater invisibilis, una cum Filio secum invisibili, eundem Filium visibilem faciendo, misisse eum dicitur est. Qui si ita visibilis fieret, ut cum Patre invisibilis esse desideret; id est, si substantia invisibilis Verbi in creaturam visibilem mutata et transiens verteteret, ita missus a Patre intelligeretur Filius, ut tantum missus, non etiam cum Patre mittens inveniretur. Cum vero sic accepta est forma servi ut maneret incommutabilis forma Dei, manifestum est quod a Patre et Filio non a parentibus, factum sit quod apparet in Filio; id est, ab invisibili Patre cum invisibili Filio, idem ipse Filius visibilis mittitur »

Summatim colligit quae ex praedictis assumuntur.

Ex supradictis aperte monstratur, quod Filius missus est a Patre et a Spiritu sancto et a seipso; et quae sit ipsa missio, scilicet incarnatio, id est quod factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus commune Patris et Filii et Spiritu sancti.

Quaestio, cur dicit: A seipso non venit.

Sed adhuc opponitur: si Filius a seipso missus est, cur ergo ait (Joan. 8, 42): « A seipso non venit? » Ad hoc Augustinus respondet (in 2 lib. de Trinit., cap. 5), dicens hoc dictum esse secundum formam servi, secundum quam non fecit ut mitteretur, id est non est operatus incarnationem, sed secundum formam Dei.

Utrum semel tantum missus sit Filius, an saepe.

Hic quaeritur, utrum semel tantum missus sit Filius, an

(1) Al. addit: Dei.

(2) Al. Jesus Christus.

(1) Al. collectionis.